

său Teofan Grecul « pictura lui Andrei Rubliov se deosebește prin mai multă liniște, prin mișcare mai reținută, prin colorit mai luminos... Creația lui este mai lirică, mai dulce, mai spiritualizată, din ea respiră un optimism reținut și liniștit, o bucurie lăuntrică... Creația lui Rubliov este pătrunsă de un înalt umanism și de simțul demnității omenești, ceea ce reprezintă trăsături naționale... pentru că omul înfățișat de Rubliov nu este unul închipuit, ci omul care în chip real exista în viața rusă a vremii lui » (p. 128). Autorul însoțește analiza picturii ruse cu prezentarea a 21 ilustrații.

Trecând la *arhitectură* (p. 139—148) autorul analizează în special arhitectura Novgorodului și a Moscovei și conține că duhul istorismului care străbate arta medievală rusă face ca « arhitectura și politica, arhitectura și gândul istoric să fie strins unite; ca ridicarea marilor construcții să aibă în Rusia veche întotdeauna un sens istoric precis; ca de ridicarea marilor construcții să se lege întotdeauna schimbări iminente în situația politică » (p. 142). Prin caracteristicile sale: ornamentarea, dinamica, zugrăveala, jocul cu proporții iraționale și un spiritualism specific, arhitectura vremii se încadrează în același dinamism al celorlalte domenii ale culturii. Și « deși este mai greu de urmărit cuprinsul ideologic, totuși și în arhitectură se întâlnește aceeași schimbare generală a idealului estetic, aceeași năzuință către dinamism, aceeași căutare a formelor naționale și legătura cu formele arhitecturale ale celorlalte țări slave... ceea ce introduce arhitectura în unitatea manifestărilor culturale legate de Prerenășterea din Europa răsăriteană » (p. 148).

În capitolul *Lucruri noi în moravuri și în modul de viață*, autorul, urmărind aspectul exterior al vieții poporului rus, scoate în evidență trăsăturile caracteristice ale traiului și moravurilor în epoca Prerenășterii ruse și anume: părăsirea obiceiurilor păgânești rămase în viața obștească, familiară, și individuală; influența minăstirilor (răspândite pe întreg pământul rusesc) în îndulcirea moravurilor; civilizarea creștină cu caracter răsăritean — care ține seamă de personalitatea și individualitatea omului; individualizarea operelor de creație prin semnarea lor; apariția muncii profesionale de scriitor (Pahomie Sîrbul, logofătul) și de pictor (Teofan Grecul și Andrei Rubliov). Tot între caracteristicile Prerenășterii ruse pot fi socotite: descoperirea naturii, interesul pentru natură, tendința de însingurare în mijlocul naturii, simțirea frumuseții naturii ca dovadă a trăirii individuale, la care se poate adăuga cîntarea prieteniei în cârți.

Mai departe, urmărind aspectul vieții familiare, autorul remarcă: stăpînirea absolută a tatălui, înalta autoritate morală a mamei; raporturile în familie la împărțirea averii, cu tendința de trecere a autorității către fiul prim-născut; obiceiurile legate de evenimente familiare; felul de hrană, de îmbrăcăminte și împodobire, și conține că: « începînd cu a doua jumătate a veac. al XIV-lea și în întreg veacul al XV-lea are loc un intens proces de constituire a felului de trai în diferite straturi ale societății ruse. Acest proces este legat pe de o parte de părăsirea rămășițelor păgânești și de puternica încreștinare a felului de viață, iar pe de altă parte de crearea unei naționalități ruse-velicoruse » (p. 160).

« *Înceierea* » (p. 161—170) cuprinde unele idei care generalizează problemele dezvoltate în cuprinsul cărții, altele care retușează unele puncte de vedere mai vechi despre cultura epocii studiate, iar altele care deschid perspective pentru cercetări viitoare despre Prerenășterea în societatea rusă. Autorul arată că sfîrșitul veacului al XIV-lea și începutul veacului al XV-lea reprezintă o unitate culturală bine definită, cu anumite curente progresiste în literatură, în artă și în gîndirea filozofică-teologică. În această unitate este cuprins Bizanțul, Bulgaria, Serbia, Rusia, Caucazul și parte din Asia Mică și ea poate fi numită « Prerenăștere est-europeană » (восточно-европейское Предвозрождение). Deși cuprinde elemente proprii și Prerenășterii apusene, ea nu devine Renaștere (ca cea apuseană) pentru că factorul religios nu trece pe al doilea plan, ci Prerenășterea rusă se dezvoltă în cadrul gîndirii religioase și al culturii religioase. Termenii « Renașterea paleologilor » (Палеологовский ренесанс) ori « Prereformă » (Предреформация) cu care unii cercetători au denumit această unitate culturală, nu pot înlocui termenul, mult mai adecvat, propus și susținut de autor în această lucrare.

Această Prerenăștere este străbătută de ecouri naționale în toate domeniile culturii, dar ele se fac simțite în chip deosebit, după preocupările și momentele dezvoltării social-economice și după gradul de dezvoltare al conștiinței naționale a fiecărui popor. Ea a putut cuprinde popoarele slave și Bizanțul în același timp, pentru că necesitățile indicate mai înainte se resimțeau, desigur felurit, la toate aceste popoare. Influența exercitată de Bizanț și de slavii din sud nu-i transformă pe aceștia în învățători iar pe ruși în ucenici: a fost o influență reciprocă, iar în unele domenii dezvoltarea a ajuns în Rusia la o etapă cu mult superioară. Epifanie cel Preaînțelept este superior lui Pahomie Sîrbul-logofătul, iar Andrei Rubliov depășește în chip indiscutabil pe Teofan Grecul. Pe de altă parte, întoarcerea către trecutul propriu la ruși a dus la dezvoltarea multilaterală a elementului național, care s-a păstrat totuși unitar în tendința de realizare a statului național rus.